

1. Obiekt

612

PALACOWO-
ZESPÓŁ FOLWARCZNY

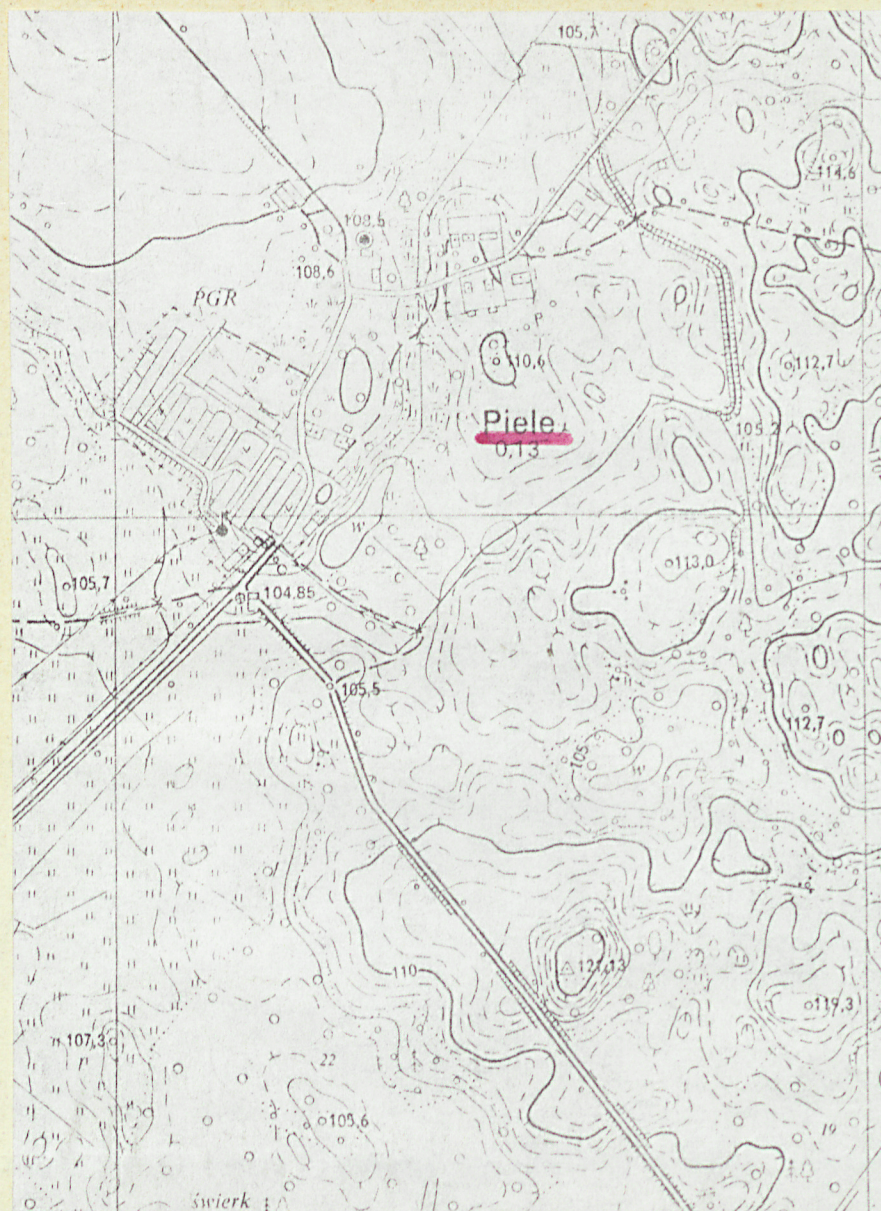
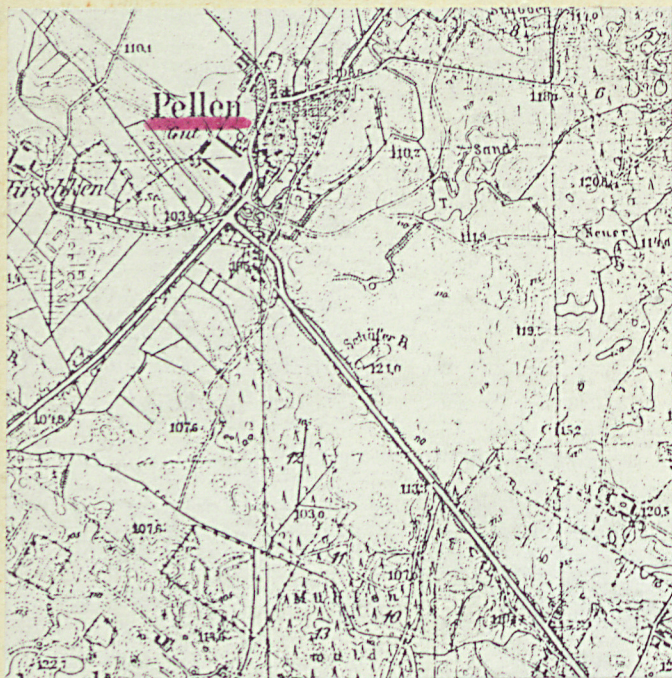
2. Czas powstania

XVIII -
- XIX w.

3. Miejscowość

PIELE

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

Piele

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

elbląskie

województwo

gmina

Lelkowo

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Pellen

Polin

7. Przynależność administracyjna

1 VI 1975

województwo

olsztyńskie

powiat

Braniewo

8. Właściciel i jego adres

"Rol-Agro" - sp. z o.o.
Przedsiębiorstwo Rolne
Ferma Piele
14-522 Zagaje

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

Nr

data

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Piele to krzyżacka wieś folwarczna założona prawdopodobnie ok. 1320-40, na karczowisku leśnym, w pobliżu staropruskiego grodu. Wzmiankowana w 1383 r. W latach 1470-1527 była czasowo siedzibą komornictwa wydzielonego z dawnego żelaznogórskiego urzędu leśnego. Od 1527 stanowiła własność prywatną, początkowo Klause von Sauer i jego rodziny von Auer. W XIX w. należała do Heymanów z Królewca. Była to wieś wielodrożna, z przysiółkami. W jej północnej części znajdował się kościół. Uposażenie parafii nastąpiło wraz z lokacją wsi, w 2 ćw. XIV wieku. W 1402 r. wzmiankowano o ufundowaniu przez krzyżaków obrazu dla kaplicy. W 1489 i 1575 wzmiankowano o bardzo złym stanie kościoła. W 1583 r. wzniesiono go na nowo. Obecny kościół /zachowany w ruinie/ wzniesiono w latach 1740-2, z wykorzystaniem znacznych fragmentów średniowiecznego prezbiterium. W 2 poł. XVIII w., w centrum wsi wzniesiono, dwór, prawdopodobnie w miejscu dawnej siedziby krzyżackiej. Była to budowla wzniesiona na rzucie wydłużonego prostokąta parterowa z 3-osiowym, piętrowym ryzalitem, zasłoniętym w dolnej części werandą. Nakryta dachem mansardowym. Do naroży korpusu głównego, przylegały od południa skrzydła boczne, w postaci parterowych budynków, nakrytych dachami mansardowymi. Zachodnie założone na rzucie prostokąta, dwutraktowe, skrzydło wschodnie na planie zbliżonym do kwadratu, trzytraktowe. Teren pomiędzy skrzydłami wypełniał obszerny podjazd z kolistym trawnikiem po środku.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA - Zespół usytuowany jest w odległości ok. 7 km. na północny wschód od miejscowości Bieńkowo i ok. 2 km. na pn. - zachód od miejscowości Grabowiec. Położony w miejscu złączenia się dróg prowadzących z tych miejscowości w jedną drogę biegnącą przez wieś i rozwidlającą się w północnej części zespołu na dwa trakty wiodące na pn.-wschód i na pn.-zachód, w stronę rejonów przygranicznych. Na wschód od zespołu ciągną się duże kompleksy leśne, pokrywające znacznie pofałdowany teren. Od południa i zachodu zespół graniczy z dużymi obszarami łąk i pastwisk, za którymi również znajdują się duże kompleksy leśne. Od północy wieś sąsiaduje z polami uprawnymi.

UKŁAD PRZESTRZENNY - składa się z położonego w centrum, zespołu dworsko-parkowego, folwarcznych zabudowań gospodarczych oraz z zabudowy mieszkalnej wsi, rozlokowanej przy drogach w północnej części całego założenia, gdzie znajdują się również ruiny kościoła ewangelickiego.

Z dworu zachowało się jedynie skrzydło zachodnie. Ze skrzydła wschodniego pozostały nie w pełnej wysokości ściany obwodowe i komin. Z korpusu głównego zachowane fragmentarycznie fundamenty. Teren na północ od dworu, o kształcie zbliżonym do nieregularnego czworokąta, wyznaczony układem dróg, zajmuje park. Na południe od dworu rozlokowane są pozostałości po dawnej folwarcznej zabudowie gospodarczej, na które składa się budynek gospodarczy, kuźnia oraz stajnia, stanowiąca jedyną pozostałość zabudowy czworobocznego dziedzińca gospodarczego, w miejscu którego obecnie wznoszą się nowe budynki gospodarcze.

UKŁAD KOMUNIKACJI - tworzą dwie drogi dojazdowe, z Bieńkowa i Grabowca, które w południowej części wsi łączą się w jedną drogę dojazdową do zespołu dworsko-parkowego, stanowiącą w początkowym swym odcinku przedłużenie drogi z Bieńkowa, a następnie, przed dworem, skręcającą na zachód i dalej biegnącą w kierunku północnym. Droga ta stanowi zarazem zachodnią granicę parku. W miejscu północno-zachodniego naroża parku, rozwidla się ona na prowadzącą na północny zachód polną drogę oraz drogę biegnącą w kierunku północno-wschodnim, przy której rozlokowane są nieliczne obiekty pozostałe z dawnej zabudowy mieszkalnej wsi. Z tą drogą łączy się ścieżka ciągnąca się wzdłuż wschodniej granicy zespołu dworsko parkowego. Całość układu posiada dawne nawierzchnie brukowane lub gruntowe.

UKŁAD WODNY - składa się z dużego stawu o wydłużonym, owalnym kształcie, będącego niegdyś rybnym stawem folwarku, usytuowanego po wschodniej stronie drogi dojazdowej do dworu oraz cieku wodnego, biegnącego w podmokłym parowie wzdłuż wschodniej granicy zespołu dworsko-parkowego, a następnie dalej, przecinając drogę z mieszkalną zabudową, biegnącego w kierunku północnym.

UKŁAD ZIELENI - tworzy park oraz zieleń pochodzenia naturalnego, rosnąca wzdłuż parowu z ciekami wodnymi. Park zajmuje teren na północ od dworu. Ograniczają go z trzech stron drogi prowadzące przez wieś. Obecnie układ alej parkowych mocno zatarty. W północno-wschodniej części parku znajduje się sztuczna grotta, pograżona w sztucznie usypanym kopcu ziemnym. Ponadto, w bezpośrednim sąsiedztwie dworu znajduje się stary drzewostan nasadzany. Głównie są to drzewa iglaste jak świerki, modrzewie, a także lipy i dęby. Poza tym główna droga prowadząca przez zespół, obsadzana jest, zwłaszcza na północnym odcinku, obustronnie lipami.

14. Kubatura -	15. Powierzchnia użytkowa ok. 16 ha	16. Przeznaczenie pierwotne folwark	17. Użytkowanie obecne ferma hodowlana
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja - lata 60-te, 70-te - budowa nowych budynków gospodarczych na terenie dawnego dziedzica gospodarczego - lata 70-te - budowa budynku biurowego w południowej części zespołu		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) <p><u>UKŁAD PRZESTRZENNY</u> - Zasadniczy układ przestrzenny zespołu został utrzymany, z naruszeniem niektórych jego elementów, spowodowanym głównie zniszczeniem wsi w 1945 r. Przestało istnieć czworokątne podwórze z zabudową gospodarczą folwarku, w miejscu którego wzniesiono nowe budynki gospodarcze. Dwór /z wyjątkiem zach, skrzydła/ i kościół, praktycznie przestały istnieć. Wprowadzono bardzo nieliczną zabudowę mieszkaniową w północnej części zespołu.</p> <p><u>UKŁAD KOMUNIKACJI</u> - zachowany bez zmian</p> <p><u>UKŁAD WODNY</u> - utrzymany bez zmian</p> <p><u>UKŁAD ZIELENI</u> - praktycznie zachowany bez zmian. Teren parku całkowicie zaniedbany. Zatarty układ alejek parkowych. Park zarośnięty samosiewami. Nieliczne ślady dawnej stacji drzewostanu.</p> <p><u>ZABUDOWANIA</u> dwór - korpus główny nie istnieje, z wyjątkiem fragmentów partii fundamentów, skrzydło wschodnie w ruinie - zachowane partie ścian, głównie zachodniej, do wysokości okapu oraz komin. Kościół - w ruinie - zachowane fragmenty ścian. Z pozostałej zabudowy zespołu pozostały:</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie - Konieczne jest uporządkowanie terenu parku. Wycięcie samosiewów i odtworzenie biegu alei okrężnej i dwóch, krzyżujących się pod kątem prostym alej, dzielących teren parku na cztery kwartały. Uporządkowanie obecnie zarośniętego krzakami i pokrzywami, terenu wokół grotty. - Ochrona najbliższego otoczenia dworu. - Ochrona zabytkowej nawierzchni dróg w zespole. - Zabezpieczenie i bieżące remonty budynków gospodarczych jakie pozostały z zabytkowej zabudowy gospodarczej oraz zabytkowych budynków mieszkalnych we wsi. - Oczyszczenie stawu i ciekłu wodnego.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowania)

nie natrafiono

22. Bibliografia

- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, Braniewo, Frombork, Orneta i okolice., Warszawa 1980, s. 166, 167.
- C. Lorck, Landschlösser und Gutshäuser in Ost und Westpreussen, Frankfurt 1972., s. 288. il. 202.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsca przechowania sygnatury)

- nie natrafiono

24. Uwagi różne

bez uwag

25. Opracował

tekst mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotograf. mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowania negatywów Archiwum PSOZ Elbląg

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładki szt. 3

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
PIELE	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	tekst, plan sytuacyjny, rzut dworu, foto.

c.d. rubryka 12

W początkach XIX wieku, na obszarze położonym na północ od dworu, założono park typu krajobrazowego. Teren parku podzielony był na cztery kwartały, krzyżującymi się alejami i okolony był obiegającą go wokół, aleją okrężną. W północno-wschodniej części parku znajdowała się sztuczna grota utworzona w 2 ćw. XIX w. pogrążona w usypanym, ziemnym kopcu. Grota ozdobiona była dekoracją stalaktytową, wykonaną w narzucie stiukowym, tufie i kamieniu.

W ciągu XIX i 1 ćw. XX wieku powstawała w południowo-zachodniej części zespołu, folwarczna zabudowa gospodarcza, skupiona wokół prostokątnego dziedzińca oraz na wysokości dziedzińca, po przeciwnej stronie drogi prowadzącej do dworu i dalej biegnącej przez wieś.

Zabudowa mieszkalna wsi rozlokowana była w północnej części zespołu, po obu stronach drogi, przy której stał kościół oraz przy drogach dojazdowych w południowej części założenia.

W 1945 roku wieś została niemal doszczętnie zniszczona. Zniszczono kościół, którego zachowane w niepełnej wysokości ściany obwodowe nawy i prezbiterium, popadały w okresie powojennym w coraz większą ruinę. Spłonął korpus główny dworu. Pozostałe po pożarze ściany rozebrano. W końcu lat 60-tych zachowane były jeszcze oba skrzydła boczne. W latach 70-tych, skrzydło wschodnie uległo dewastacji i rozbiórce.

Od 1946 r. zespół należał do PGR Piele. Obecnie jest własnością "ROL-Agro" - sp. z o.o. Przedsiębiorstwo Rolne, Ferma Piele.

Ruina kościoła ewangelickiego - późnobarokowy ze średniowiecznymi fragmentami prezbiterium. Autor nieznany.

Ruina pałacu - późnobarokowy, rozbudowany w XIX w. arch. von Brandt?

Park w stylu krajobrazowym.

e. d. rubryka 13

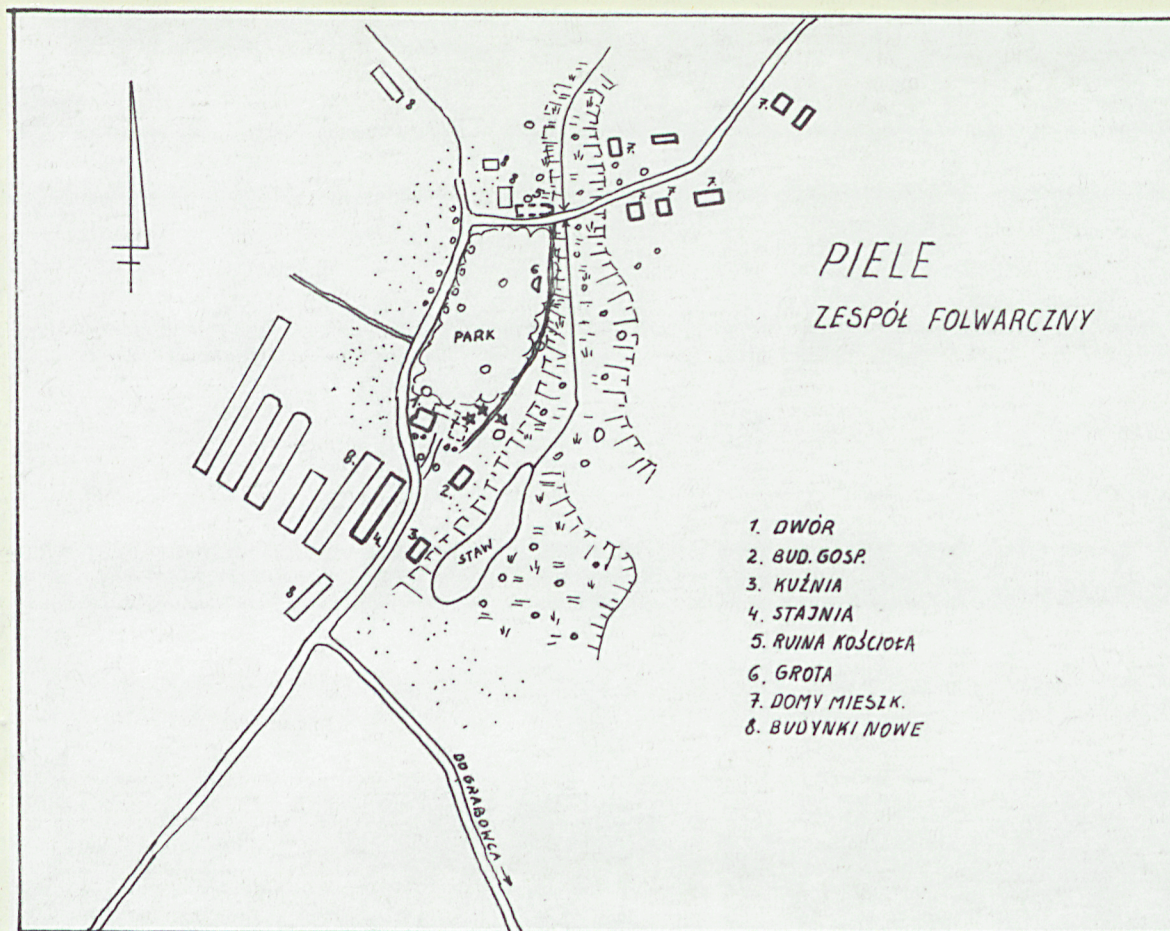
ZABUDOWANIA - zachowało się niewiele zabudowań pochodzących z dawnego zespołu. Z dworu pozostało skrzydło zachodnie. Na południe od dworu, po wschodniej stronie drogi dojazdowej znajduje się budynek gospodarczy i nieco dalej na południe, kuźnia z pocz. XX w. Po przeciwnej stronie drogi stajnia, która jako jedyna pozostała z gospodarczej zabudowy folwarcznej, skupionej wokół dziedzińca gospodarczego. Z pozostałej zabudowy w południowej części zespołu, nie pozostało nic. W północnej części zespołu znajduje się kilka domów mieszkalnych z dawnego założenia oraz ruiny kościoła ewangelickiego. Na podstawie istniejących ruin można stwierdzić, że był to kościół orientowany, murowany z kamienia polnego i cegły, ze śladami tynkowania, założony

Wkładkę założył: mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: Archiwum PSOZ Elbląg.

Wzór ODZ 1978 r.

1

2

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
PIELE	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	tekst, foto.

c.d. rubryka 13

na planie wydłużonego prostokąta, z prostokątnym, nieznacznie węższym od nawy prezbiterium. Od zachodu chór muzyczny wsparty na dwóch filarach.

Pozostałe obiekty mieszkalne nowe, wypełniają miejsca po dawnej zabudowie mieszkalnej. Drugie duże skupisko nowych obiektów stanowi zespół budynków gospodarczych, położonych w miejscu dawnego podwórza gospodarczego, po zachodniej stronie drogi dojazdowej do dworu.

c.d. rubryka 19

budynek gospodarczy, kuźnia i stajnia. Ich stan techniczny nie jest najlepszy, zawilgocone ściany, ubytki cegieł oraz ubytki w pokryciu dachowym. Podobny stan zachowania mają domy mieszkalne w północnej części zespołu.

SPIS ZDJEĆ

- 1-3. Drogi dojazdowe do zespołu.
4. Widok na założenie dworsko-parkowe od str. pd.
- 5-7. Pozostałości dworu.
8. Zachowana oficyna zachodnia dworu.
9. Budynek gosp. po wsch. stronie dworu.
10. Kuźnia.
11. Obora pochodząca z dawnej zabudowy podw. gosp.
- 12-15. Ruiny kościoła.
- 16-18. Sztuczna grota w parku.
19. Aleja parkowa.
20. Staw po stronie wsch. założenia parkowego.
- 21.22. Dawna zabudowa wsi folwarcznej.

Wkładkę założył: mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: Archiwum PSOZ Elbląg

3

4

5

6

7

8

9

10

11

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
PIELE	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	Foto.

12

13

14

15

Wkładkę założył: mgr Z. Ryndziewicz, październik 1995 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: Archiwum PSOZ Elbląg

Wzór ODZ 1978 r.

16

17

18

19

21

20

22